

TÜRKİYE’DE KENTSEL YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL BELEDİYESİCİLİĞİN ROLÜ

Cihan Selek Öz, Sinem Yıldırım
Sakarya Üniversitesi

ÖZET

Son yıllarda önemli ölçüde artan ve çözülmesi gereken bir sorun olan kentsel yoksullukla mücadelede hem merkezi yönetime hem de yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Yoksullukla mücadelede etkin ve başarılı bir sürecin yaşanabilmesi için merkezi yönetimle birlikte hareket eden yerel yönetimler, işlevleri bakımından halka daha yakın ve ihtiyaçların yerinden tespit edilmesi avantajına sahip birimlerdir. Meslek edindirme kursları, ayni ve nakdi yardımlar, aşevi hizmetleri, sağlık taramaları, mikro kredi ve gıda bankacılığı uygulamaları gibi yoksulluğun önlenmesine yönelik çalışmalarda bulunan yerel yönetimlerin etkinlik ve başarısını artırması merkezi yönetimle olan işbirliği ile yakından ilişkilidir. Her ne kadar küreselleşmeyle beraber genel bir yerelleşme eğilimi görülmekte olsa da yoksulluk gibi çok boyutlu bir sorunun çözümünde merkezi yönetimden başlamak üzere en alt birim ve örgütlere kadar işbirliği içinde hareket edebilmek, yoksullukla mücadelede atılacak ilk adımlardan birini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel yoksulluk, yeni yoksulluk, yerel yönetimler, sosyal belediyecilik

ABSTRACT

Both central and local administrations have important roles in the fight against the urban poverty which has dramatically increased in recent years. In order to have an effective and successful process in the fight against poverty local administrations acting in coordination with central administration are advantageous units with regard to their functions since they are closer to public and they can determine the needs in place. The success and effectiveness of local administrations giving the services of occupation courses, ocular and monetary aid, soup kitchen, health scanning, micro credits and food banking to prevent poverty have close relationship with the cooperation with central administration. In the solution of poverty which is a multi dimensional problem; cooperative work of all administrative bodies constitutes one of the first steps of fight against poverty, albeit the localization tendency as a result of globalization.

Keywords: Urban poverty, new poverty, local administrations, social municipality

GİRİŞ

Tarihsel açıdan bakıldığında, ekonomik açıdan geçmiş yıllara göre daha zengin bir dönem yaşanan dünyada, bazı kesimlerin her geçen gün artarak ve derinleşerek ilerleyen bir yoksulluk içinde olduğu gözlemlenmektedir. Maddi nitelikteki yoksunluklar sebebiyle kaynaklara ve üretim faktörlerine erişemeyerek, asgari yaşam düzeyini sürdürebilecek gelire sahip olamama (Aktan, 2002: 1043) durumunu ifade eden yoksulluk, ekonomik olduğu kadar sosyal ve kültürel gereksinimlerden mahrumiyeti de kapsamaktadır. Günümüz dünyasında önemli bir sorun haline gelen kentsel yoksulluk, en yalın haliyle, kent özelinde yaşanan yoksulluğu ifade etmektedir ve ekonomik yetersizliklerin, yaşanan politik istikrarsızlıkların yanı sıra eğitim, sağlık, barınma, güvenlik, sosyal olanaklardan yararlanabilme gibi temel ihtiyaçların karşılanamaması durumundan beslenmektedir (Görün ve Elagöz, 2007: 151). Küreselleşme ile beraber, yoksulluğun geçmiştekinden farklı şekilde ve daha geniş kesimleri etkisine alarak yaygınlaşması sonucu ortaya çıkan yeni yoksulluğun temel göstergesi olan kentsel yoksulluk, bugün az gelişmiş ülkelerle beraber gelişmiş ülkelerde de çözüm bekleyen önemli bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sosyal sorunla mücadelede merkezi yönetimle beraber yerel yönetimlere de önemli görevler düşmektedir. Küreselleşmenin getirdiği yerelleşme eğilimi ile merkezi yönetimin yetki ve görevlerinin önemli bir kısmının yerel yönetimlere devri söz konusudur. Ancak böyle bir yapılanma içerisinde merkezi yönetimin belirleyeceği politikaların uygulanmasında işbirliğinin önemi unutulmamalıdır.

Bu çalışmada amaçlanan, Türkiye’de kentsel yoksullukla mücadelede sosyal belediyciliğin rolünü tartışmaktır. Literatürde sosyal belediyciliğin yoksulluğu önleyebileceği ya da önlemesi gerektiği gibi eğilimler mevcut olmakla birlikte, bu çalışmada yoksulluğu önlemenin sosyal devletin görevi, önlemesi gerekenin de yine sosyal devlet olduğu anlayışından yola çıkılarak, sosyal belediyciliğin, çalışmanın başlığında da belirtildiği gibi, kentsel yoksullukla mücadelede önemli katkılar sağlayabileceği savunulmaktadır.

Çalışmada ilk olarak, yoksulluk ve kentsel yoksulluk olgularının kavramsal çerçevesi çizilerek, Türkiye’de kentsel yoksulluğun genel görünümü hakkında bilgi verilmekte, daha sonra ise sosyal belediycilik ve sosyal belediyciliğin kentsel yoksullukla mücadeledeki etkinliği tartışılmaktadır.

YOKSULLUK VE “YENİ YOKSULLUK”

Hem neden hem de bir sonuç olarak karşımıza çıkan yoksulluğun tanımının ve ortaya çıkış nedenlerinin açıklık kazanması yoksullukla mücadelede etkin politikaların oluşturulması ve uygulanması açısından önem arz etmektedir. Kökeni 17. yüzyılın başlarına kadar giden yoksulluğun, yoğunluğu ve sürekliliği 18. yüzyıl itibarıyla büyük ölçüde artmış (Şenses, 2002: 32), ekonomik, siyasal ve toplumsal krizlerin yoğun olarak yaşandığı 20. yüzyılın sonlarında ise yoksulluk giderek yaygınlaşmıştır. Öyle ki 2. Dünya Savaşı sonrası kurulmuş olan IMF, GATT, Dünya Bankası başta olmak üzere Birleşmiş Milletler, ILO ve birçok uluslararası örgüt yoksulluğa ilişkin çalışmalarda bulunmaktadır.

Sosyal bir risk olan yoksulluk, Devlet İstatistik Enstitüsü’nün Yoksulluk Çalışması’na (2002) göre, dar anlamda açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumu olarak nitelendirilirken, geniş anlamda, gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamı devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalma olarak ifade edilmektedir (DİE 2002 Yoksulluk Çalışması, 2004: 10). Sosyal boyutuyla yoksulluk ise “insan haysiyetine ve şahsiyetine yaraşır bir hayat düzeyinin altında, maddi yönden tam anlamıyla veya nispi olarak yetersiz olma” (Seyyar, 2002: 131) durumu olarak açıklanmaktadır. Kavramın çok boyutluluğu, farklı tanımlamaları beraberinde getirirse de, en klasik anlamıyla insanların temel ihtiyaçlarını karşılamaktan mahrum olma durumunu ifade eden yoksulluk, evrensel boyutta “mutlak yoksulluk” ve “görelî yoksulluk” şeklinde yapılmış temel bir ayrımına tabi tutulmaktadır. Bu temel ayrımın yanı sıra yoksulluğa ilişkin tanımlamalarda “objektif/sübjektif yoksulluk”, “kronik/geçici yoksulluk”, “gelir yoksulluğu/insani yoksulluk”, “kırsal/kentsel yoksulluk” gibi sınıflamalar da bulunmaktadır.

Herhangi bir kişinin yaşamını sürdürebilmesi ve en temel ihtiyaçlarını giderebilmesi için gereken gelir düzeyine sahip olmaması durumunu ifade eden (Sallan Gül, 2002: 108) mutlak yoksulluk, bireyin biyolojik varlığını sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu asgari gelir ve harcama düzeyini temel almaktadır.

Yoksulluğun evrensel bir yoksulluk standardına göre ölçülemeyeceğini, kültürel olarak tanımlanması gerektiğini (Giddens, 2005: 309), homojen bir yoksullar kitlesi olmadığını düşünenlerce kullanılan görelî yoksulluk kavramı ise insanın toplumsal bir varlık olmasına dayanmakta ve mutlak yoksulluk kavramının yetersiz kaldığı durumlar için kullanılmaktadır. Buna göre, görelî yoksulluk; “fakir hane halkı veya birey ile o toplumda yaşayan ve mevcut şartlara göre ortalama bir gelire sahip olan hane halkı veya birey arasındaki gelir kaynaklarına sahip olma gücü arasındaki açıklığı ifade eder” (Dumanlı, 1996: 8) şeklinde tanımlanmaktadır.

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, görelî yoksulluğun bulunduğu yerde, mutlak yoksullukla karşılaşılabilir. Ancak mutlak yoksulluğun görüldüğü yerde görelî yoksulluk zorunlu olarak bulunmaktadır (Tufan ve Karataş, 2003: 16). Gelir seviyesi kavramı, her iki yaklaşımın ortak noktasını oluşturmaktadır. Bu sebeple öncelikle gelir seviyesini oluşturan etmenler ortaya çıkarılmalı ve yoksulluk sınırı olarak belirlenen gelir seviyesi altında yaşayanların kimler olduğu tespit edilmelidir (Dansuk, 1997: 5). Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta ise yoksulluk sınırı kavramının görelîliğidir. Öyle ki yoksulluk sınırı, ülkeler arası farklara ilişkin olarak değişmekle birlikte, ülke içinde de bölgeden bölgeye ve hatta kırdan ya da kentte yaşamaya bağlı olarak değişebilmektedir. Dolayısıyla gelir dağılımında yaşanan eşitsizlik sorunu azaltılabilir ve ekonomik politikalarla birlikte sosyal politikaların da uygulanmasıyla daha adil bir gelir dağılımı sağlanabilirse, mutlak yoksulluk durumu ortadan kaldırılabilir (Tufan ve Karataş, 2003: 16).

Türkiye’deki yoksulluk sorununun en önemli nedeni gelir dağılımında yaşanan eşitsizliktir. TÜİK’in 1994-2005 dönemini, ülke nüfusunu %20’lik dilimlere ayırarak incelediği çalışmada, en yoksul kesim olan birinci dilimin milli gelirden aldığı pay %4,9’dan %6,1’e, az yoksul kesim olan ikinci dilimin %8,6’dan %11,1’e, orta gelir grubunu oluşturan üçüncü dilimin %12,6’dan %15,8’e, az zenginlerin bulunduğu dördüncü dilimin %19’dan %22,6’a yükselmiş, buna karşılık beşinci dilimi oluşturan çok zenginlerin ise %

54,9'dan %44,4'e gerilediği ve Türkiye geneli için yoksullar lehine gelir eşitsizliğinde bir düzelme eğiliminin olduğu sonucuna varılmıştır (TÜİK, 2006). Orta gelir düzeyine sahip bir ülke olarak kabul edilen ülkemizde, mutlak yoksulluk yaşayan kesim, sayı olarak nispeten az görünmekle birlikte gelir dağılımı son derece bozuktur ve bu nedenle göreceli yoksulluk çözülmesi gereken bir sorun olarak kendini göstermektedir (Demiral ve diğerleri, 2007: 5).

Tek bir nedenle açıklanması zor olan yoksulluğa sebep olan etkenlerin başında gelir dağılımındaki eşitsizlikler gelmektedir. Ülkeler ve ülkelerin sahip oldukları bölgelerin ekonomik, sosyal, demografik, politik ve kültürel nitelikteki gelişmişlik düzeylerine göre yoksulluk nedenleri farklılık göstermekle birlikte, günümüzde yoksulluk ile gelir dağılımı eşitsizliği ilişkisi bölgesel ve küresel düzeyde, uluslararası örgütler ve ulusal hükümetlerce yoğun olarak tartışılmaktadır. Bunun yanı sıra özellikle Sanayi Devrimi'yle birlikte artan dünya nüfusu, demografik unsurların da yoksulluk nedeni olduğunu göstermektedir. Özellikle düşük gelirli az gelişmiş ülkelerde nüfusun hızlı artışı, kaynakların kullanımını olumsuz yönde etkileyerek yoksulluğa neden olmaktadır. Kısa ve uzun vadede birbirinden farklı olumlu ve olumsuz birçok gelişmeye neden olabilecek (Kesici, 2007: 142) sosyolojik bir olgu olan göç ile yoksulluk arasında da yakın bir ilişki söz konusudur. Ağırlıklı olarak ekonomik nedenli yapılan göçler, göç edilen yerde yoksul oranını artıran bir sorun olarak gözlemlenmektedir. Nitekim kentsel yoksulluk kavramının ortaya çıkışı ve kentsel yoksulluk artarken, kırsal yoksulluğun azalışı da bu etkene bağlı olarak açıklanabilir. Diğer yandan işsizlik sorunu da yoksulluğun temel nedenlerinden biridir. İstihdam olanaklarındaki yetersizlikler işsizliğe sebep olurken, özellikle kentsel yoksulluğun en önemli nedeni olarak ön plana çıkmaktadır. Sayılan yoksulluk nedenleri dışında; savaşlar, doğal ve iklim koşulları, altyapı, konut, istihdam olanakları, kamu hizmetlerinin miktarı ve kalitesi gibi bireylerin yaşadığı çevre de yoksullukla yakından ilişkilidir. Yine fiziksel sakatlık, psikolojik sorunlar, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, düşük eğitim seviyesi, aile yapısının bozulması, istenilen koşullarda iş bulamama, ücret sorunları ya da düşük ücret (Görün ve Elagöz, 2007: 151) gibi faktörler de bireysel kaynaklı yoksulluk nedenleri arasında sayılmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte saydığımız yoksulluk nedenleri farklılaşarak nitelik ve nicelik açısından önemli değişimler yaşamış ve bu değişimlerle beraber yoksulluk kavramı tanımlanırken başına "yeni" sıfatı eklenerek "yeni yoksulluk" olarak anılmaya başlanmıştır. Yoksulluğun anlamında meydana gelen değişimden doğan "yeni yoksulluk" kavramının ortaya çıkmasına sebep olan en önemli nedenlerden biri refah devletinde meydana gelen değişim ve devletin izlediği sosyal politikalarındaki dönüşüme ayak uyduramamış bir toplum kesiminin oluşumudur (Gülener ve Kömürcüoğlu, 2007: 24). Yoksullara kol kanat geren refah devletinin çöküşü, imalat sanayinin gelişmekte olan ülkelere göçü, post endüstriyalizmin başlaması ve bunların neticesinde uzun dönemli işsizliğin ortaya çıkması yeni bir yoksul kitlesinin belirme nedenleridir. Ayrıca, gelişmiş ülkelerin son yirmi yıllık sürecinde ortaya çıkan yeni yoksullar, uzun dönem işsizlik ile ekonomik dışlanmaya maruz kalırken, politik denklemin tamamen dışına çıkma, sosyal grup ve aileden kopma sonucu siyasal ve sosyal dışlanmayla da karşılaşmaktadır. İşte dışlanan bu kesim, yeni yoksulları oluşturmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2005: 70).

Küreselleşme ile başlayan ulus devletin gerileme süreci, Türkiye'nin geleneksel refah rejimi içerisindeki toplumsal ilişkileri de kuralılaşmaya iterek geniş toplumsal kesimleri yeni risk koşullarının etkisine maruz bırakmıştır. Yeni sürecin doğurduğu toplumsal yapı, enformel dayanışma kanallarının yeni dinamiklerini aşındırarak yoksullaşmayı artırmıştır (Yılmaz, 2008: 163). 1980'ler itibarıyla küreselleşmenin getirdiği ekonomik, sosyal ve kültürel dinamiklerdeki değişim kent mekansal dokusunun yapısını da değiştirmiştir (Buğra ve Keyder, 2003: 21). Yoksullukla ilişkili olarak gecekondulaşma, kent mekansal dönüşümüne verilebilecek en önemli örnektir. Daha çok kent yoksulluğu olarak belirlemekte olan yeni yoksulluk, dünyadaki artan kentleşme ile paralellik göstermiştir (Gülener ve Kömürcüoğlu, 2007: 28). Küreselleşmenin, kapitalizmin ve modernleşmenin beraberinde getirdiği önemli bir sorun olan yoksulluk, kent mekanında farklı yönleriyle kendini göstermeye (Görün ve Elagöz, 2007: 151) ve 1980'ler itibarıyla yoksullukla mücadelede ön planda olan Dünya Bankası'nın da temel ilgi alanını artan kentsel yoksulluk alanı oluşturmaya başlamıştır (Şenses, 2002: 39).

TÜRKİYE'DE KENTSEL YOKSULLUK

Sosyal koruma, sağlık, eğitim, konut, kişisel güvenlik, alt yapı gibi yoklukları kapsayan, dinamik ve potansiyel boyutları olan (www.worldbank.org, 2002) kentsel yoksulluk, eskiden nüfusun küçük bir kısmı için statik bir olgu olarak tartışılmaktaydı. Ancak, küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan "yeni yoksulluk" sürecinde, farklı bir boyuta geçen kentsel yoksulluk, siyasal ve sosyal değişimler, ekonomik krizlerin ve kalkınmanın yarattığı istihdam sorunları ve kentlere yaşanan yoğun göçler ile kendini belirgin şekilde hissettirerek "yeni kentsel yoksulluk" olgusunu türetmiştir.

Ülkemizde 1950’li yıllar itibariyle başlayan köyden kente göçün başlıca nedenleri nüfus artışı, tarımda makineleşme ve eşitsiz ekonomik kalkınmadır. Diğer yandan, kentlerde gelişmekte olan sanayinin emek ihtiyacı içinde olması da kırsal kesim için kentleri çekim merkezi haline getirmiş ve köylerden kentlere günümüze dek uzanan yoğun ve hızlı bir göç süreci başlamıştır. Öyle ki, 1950’lerin başında ülke nüfusunun ancak dörtte birine yakın bir kesimi kentlerde yaşarken, 31 Aralık 2008 tarihi itibarıyla %75’inin il ve ilçe merkezlerinde yaşadığı tespit edilmiştir (www.tuik.gov.tr, 2009). Dolayısıyla, 1950’li yıllarda başlayan ve 1980 sonrasında ekonomik ve siyasal nedenlerle hız kazanan köylerden kentlere göç süreci, kırdan yaşanan yoksulluğu kentlere taşıyarak bugün kentlerde yaşanan yoksulluk sorununun nedenlerinden birini oluşturmuştur.

1980’ler itibariyle başlayan devletin küçültülmesi anlayışı doğrultusunda kamu sektöründe istihdamın kısıtlanması, reel ücretlerin düşmesi ve yaşanan krizle iş piyasasının durgunlaşması kent yoksullarını giderek geçici, güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışmaya yöneltmiştir (Kentleşme Şurası, 2009: 12). Bu süreç, sanayileşme ve kentleşmeye bağlı göç hareketlerinin kentlerde yoğunlaştırdığı nüfusun, iş edinme ve yaşam koşullarını iyileştirme olanaklarını daraltmış; işsizler, çalışamayacak durumda olan engelliler, yaşlılar, çocuklar ve kadınların yanı sıra, ücret düzeylerinin düşmesi ve toplumsal hizmetlerin ticarileşerek paralı hale getirilmesi ile çalışan kesimleri de yoksulluk sınırının altına çekmiştir (Kentleşme Şurası, 2009: 37).

Yoksulluğu mekânsal olarak görünür hale getiren nedenlerden biri de refah devletinin yaşadığı dönüşüm sürecinde izlenen neoliberal politikalar ve özelleştirmelerdir. Sosyal refah devletinin ekonomik alandan çekilerek kamunun işveren olma konumunun zayıflatılması, sosyal harcamaların azaltılması, sosyal güvenlik harcamalarında önemli kesintilere gidilmesi, eğitim, sağlık, ulaşım gibi toplumsal hizmetlerin özelleştirilmesi neticesinde bu hizmetlere ulaşımın zorlaşması kentsel yoksulluğa neden olmakta ve bu yoksulluğu derinleştirmektedir.

Bugün gelinen noktada, kentlere yönelik göçün devamı, kentsel nüfusun göçe bağlı olarak artmasıyla konut ve istihdam sorununun yoğunlaştığı ve dolayısıyla kentsel yoksulluğun derinleştiği görülmektedir. Kentsel nüfusun en korunmasız kesimini oluşturan kent yoksulları, kentsel gelişim sürecinde pek çok riskle karşı karşıyadırlar. İş olanaklarına ve kaynaklara erişemeyen kent yoksulları, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi kamusal hizmetlerden yeterince yararlanamamaktadırlar. Yetersiz ve sağlıksız barınma koşullarında yaşayan bu kesim, karar verme süreçlerinden ve politik süreçlerden de uzaktırlar. Diğer yandan kentin eğitsel ve sanatsal faaliyetlerine de katılamamaları neticesinde toplumsal olarak kentten, kent kültüründen dışlanmış durumdadırlar (Özcan ve Karakılçık, 2007: 447).

Kent yoksullarının karşılaştıkları bu riskler dışında kentlerde mevcut iş türlerinin büyük bir kesiminin geçici ve güvencesiz olması, 1990 yılı sonrasında hayata geçirilen Kentsel Dönüşüm Projelerinin getirdiği sorunlar, sosyal politikaların uygulamasındaki yetersizlikler, sosyal dışlanma olgusu gibi pek çok etken kent yoksullunun direncini kırmaktadır (Kentleşme Şurası, 2009: 7). Bu durum, gerek hali hazırda kent yoksullarının gerekse kentlere yeni göç edenlerin kentleşme sürecini daha zor yaşamalarına ve kentin toplumsal dokusunun dışında kalmalarına neden olmaktadır (Buğra ve Keyder, 2003: 22). Belirtilen nedenler ışığında bugün artık kentsel mekânda yeni bir yoksulluk türü olarak “nöbetleşe yoksulluk” olgusu tartışılmaktadır. Işık ve Pınarcıoğlu’nun (2001) “yoksulluğun kente daha sonra gelen kuşaklara aktarıldığı döngüsel bir sistem” olarak tanımladıkları nöbetleşe yoksulluk (Işık ve Pınarcıoğlu, 2005: 77), bireysel ve mekânsal düzeyde yoksulluğun sürekli olarak yeniden üretilmesini ifade etmektedir.

Ekonomik olduğu kadar yukarıda da tartışıldığı gibi sosyo-kültürel boyutları da olan yoksulluk, günümüzde hükümetlerin karşılaştığı ve çözmeye çalıştığı bir sorun alanını oluşturmaktadır. Yoksullukla mücadelede, ekonomik kalkınmayla sosyo-kültürel kalkınma birlikte sağlanarak, sosyal politikaların hassasiyetle uygulanması gerekmektedir (Balaman, 2007: 36). Bu aşamada, devletin her kademesinin üzerine düşen görevler bulunmakta (Önder, 2007: 20) olup, gerek merkezi gerekse yerel yönetimlerin yoksullukla mücadelede önemli roller üstlendikleri görülmektedir. Dünyada yaşanan ekonomik ve sosyal değişimlerle beraber ülkelerin yaşadıkları yerelleşme hareketleri, ülke politikalarının yerel yönetimler üzerinde yoğunlaşmasına yol açmakta ve artık sosyal politika, devletin uyguladığı bir politika biçiminden uzaklaşmaktadır (Kobak, 2006: 61). 1980’den itibaren başlayan adem-i merkezileşme (desentralizasyon) eğilimine paralel olarak, merkezi idareler artık kendilerini artan bir şekilde “yetkilendirici otorite” haline dönüştürmek suretiyle, özellikle sosyal hizmetlerin sağlanması görevini yerel idarelere devretmektedirler (Ersöz, 2004: 32). Buna bağlı olarak yerel yönetimlerin, sosyal politika anlayışına yönelik, tüm vatandaşları kapsayan ekonomik ve sosyal sorunların çözümüne doğrudan ve dolaylı olarak katıldıkları görülmektedir (Kobak, 2006: 61).

Merkezi ve yerel sosyal politikaların hedefleri çoğu zaman aynı olmakla birlikte yerel sosyal politika aktörleri, bu politikaları kendi bölgelerinin sosyo-ekonomik şartlarına ve toplumsal yapısına uygun biçimde

uygulamaya koymaktadırlar (Seyyar, 2005: 12). Keza Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda da belirtildiği üzere, yerel yönetimler, ulusal yönetim sisteminin tamamlayıcısı ve halka en yakın yönetim birimleridirler. Halkın hayat şartlarının iyileştirilmesine yarayacak kararların alınmasında yerel yönetimler en iyi konumdadırlar ve en yararlı kuruluşlardır.

SOSYAL BELEDİYECİLİK

Türkiye'de yerel örgütlenme belediye, il özel idaresi ve köy yönetimi olmak üzere üçlü bir yapılanma şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Literatürde her ne kadar "sosyal belediyecilik" olarak kullanılsa da, aslında belediyeler dışındaki yerel yönetim birimlerinin özellikle dezavantajlı toplum kesimlerine yönelen ve sosyal adaleti güçlendirmeyi hedefleyen faaliyetleri çoğunlukla "sosyal belediyecilik" kavramı çatısı altında incelenmektedir. Kavramsallaştırmada "belediyecilik" kelimesinin tercih edilmesinin nedenini aşağıdaki süreç çerçevesinde açıklamak mümkündür.

Yerel yönetimler, sosyal politikaları, sosyal hizmetleri, mahalli sorumluluğa sahip olarak yerine getiren ve topluma en yakın olan kamu yönetim birimleridir. Ülkemizde yerel yönetim kuruluşu dendiğinde ise akla büyük ölçüde belediyeler gelmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkemizde belediyeler, il özel idarelerine göre daha önemli kuruluşlar haline gelmiştir. Nüfus artışı ve göç hareketleri hızlı ve plansız kentlerin ortaya çıkmasına ve kentsel hizmet talebinin artmasına yol açmıştır. Belediyelerin kullandıkları kaynaklar ve hizmet götördükleri nüfus, diğer yönetim birimlerine göre daha fazladır. Merkezi yönetimin yasal ve idari düzenlemeleri altında fonksiyonlarını icra eden belediyeler, sosyal refah hizmetlerinin üretim ve dağıtımında önemli bir rol üstlenirken, toplumun da artan ihtiyaçlarına bağlı olarak belediyelerden sosyal refah hizmetleri yönünde beklentisi oldukça yüksek düzeylere ulaşmıştır (Aydın, 2008: 17, 18).

5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre belediye, *belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir*. Benzer şekilde 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'na göre il özel idaresi, *il halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir*. Mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlar tanımlaması ise belde/il halkının sadece fiziki değil sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını da kapsar nitelikte bir anlam taşımaktadır. Dolayısıyla belediyenin görevi sadece kentin yolunu, suyunu parkını yapmak, imarını yönetmek gibi rutin-klasik belediyecilik anlayışı ile sınırlanamaz (Can, 2006: 18).

Literatürde sosyal belediyecilikle ilgili en sık kullanılan tanım Yalçın Akdoğan'a aittir. Akdoğan'ın sosyal belediyecilik tanımı aşağıdaki gibidir:

Sosyal belediyecilik, mahalli idareye sosyal alanlarda planlama ve düzenleme işlevi yükleyen, bu çerçevede kamu harcamalarını konut, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması alanlarını kapsayacak şekilde sosyal amaca kanalize eden; işsiz ve kimsesizlere yardım yapılması, sosyal dayanışma ve entegrasyonun tesis edilmesi ile sosyo-kültürel faaliyet ve çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan altyapı yatırımlarının yapılması için bilinçli politikalar üretmesini öngören; bireyler ve toplumsal kesimler arasında zayıflayan sosyal güvenlik ve adalet mevhumunu güçlendirmeye yönelik olarak mahalli idarelere sosyalleştirme ve sosyal kontrol işlevleri yükleyen bir modeldir (Akdoğan, 2002: 35).

Hasan Can (2006: 18) ise sosyal belediyeciliği şu şekilde tanımlamaktadır:

Sosyal belediyecilik, yerel nitelikteki kamu harcamalarını sosyal güçsüzlerin (kimsesiz, özürlü, yaşlı gibi) korunmasını, maddi açıdan desteklenmesine yönlendiren, yerel düzeyde eğitim ve sağlık olanaklarının geliştirilmesine katkıda bulunan, sosyal adaletin tesis edilmesine yardımcı olan, sosyal sermayenin gelişimi için çalışmalara önem veren bir modeldir.

Can (2006: 18), yaptığı tanıma ek olarak, sosyal belediyeciliğin sadece sosyal güçsüzlere yardımla sınırlı bir yaklaşım olmadığını belirtmekte, sosyal güçsüzlere yardım yapılmasının ve onların hiç olmazsa asgari geçim standartlarına sahip olmaları için çalışmalar yapılmasının yanı sıra asıl önemli olanın bu çalışmaların sağlıklı ve sürdürülebilir olması ve sosyal güçsüzlerin yapabilirlik kapasitelerinin geliştirilmesi gereğine dikkat çekmektedir.

Sosyal belediyecilik aslında bir anlamda sosyal devletin yereldeki görünümü, yereldeki temsilcisi, yardımcısı olan bir anlayışı kapsamaktadır. Bu çerçevede, sosyal belediyecilik, belediyelere sadece klasik belediye fonksiyonları yüklemenin ötesinde, onları sosyal sorunların çözümünden de sorumlu tutmaktadır. Sosyal devletin yetersiz kaldığı durumlarda, sosyal belediyecilik anlayışı devreye girerek, sosyal sorunların azaltılmasında ve çözüme kavuşturulmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Sosyal belediyeçilik kapsamında yürütülmesi öngörülen hizmetler, çok genel olarak şöyle özetlenebilir:

- Kimsesizlerin, evsizlerin, sokak çocuklarının ve muhtaç kadınların barınma ihtiyaçlarını karşılamak,
- Öksüzlere çocuk yuvaları ve kreşler yapmak,
- Yaşlılara huzur evleri tesis etmek,
- Sağlık merkezleri, sağlık ocakları, gezici sağlık otobüsleri, ön tanı merkezleri hizmete sokmak,
- Hastaneler civarında hasta yakınları için misafirhaneler oluşturmak,
- Kültür, sanat ve spor tesisleri açmak,
- Tiyatro, sinema, kütüphane ve kültür merkezlerini mahallelere kadar yaygınlaştırmak,
- Fakir, muhtaç ve yaşam mücadelesi veren kesimlere yönelik aş evleri ve imarethaneler kurmak,
- Özürlüler için ulaşım, eğitim ve sosyo-kültürel ortamlarda kolaylık sağlayıcı tedbirler almak,
- Meslek ve beceri edindirme kursları açmak,
- Park-bahçeler ve piknik alanlarını yaygınlaştırmak,
- Doğal dengeyi koruyan ve çevresel şartları düzenlenmiş ucuz konut alanları üretmek,
- İş kuracak kadın ve gençlere yönelik rehberlik yapmak, makine ve ekipman desteği sağlamak,
- Tanzim satış mağazaları ve ekmek fabrikaları kurmak,
- Gıda, kömür, ilaç, kırtasiye malzemesi yardımı yapmak,
- Toplumsal gruplar, sivil toplum kuruluşları ve kitle örgütlerine rehberlik etmek, onlarla dayanışma ve yardımlaşmayı geliştirmek,
- Gençlerin, engellilerin ve kadınların toplumsallaşmalarını sağlayacak merkezler açmak (Akdoğan, 2006: 45; Es, 2007: 30, 31).

1950'li yılların ortalarından itibaren kendini hissettirmeye başlayan şehirleşme süreci, 1960'lı yıllarda hızlı bir tempoya bürünmüş, kentleri ve yönetimlerini önemli sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. 1961 Anayasası'nın yerel yönetimlere getirdiği demokratik ve özerk mali yapı ve yönetsel çerçeveye rağmen, gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılamadığı için hızla artan kentsel sorunlar karşısında yerel yönetimler gerekli yetki, kaynak ve kurumlardan yoksun bir konuma düşmüşlerdir (Yıldırım, 1990: 25). 1960'lı yılların ikinci yarısından sonra Türkiye'de sosyalist siyasal hareketlerin gelişmeye başlamasıyla belediyeçilik söylemi de değişmeye başlamıştır. Belediyeler, yeterli kaynaklara sahip, merkezi yönetimin keyfi müdahalelerine olanak vermeyen bir belediye anlayışını savunmaya başlamışlardır (Tekeli, 1990: 48). Özellikle 1960'lardan sonra sosyal demokrat belediyelerin kurulması ile sosyal belediyeçilik anlayışı belediyelerimizde yayılmaya başlamış, ancak belediye gelirleri bu görevlerin yerine getirilmesinde engel teşkil etmeye devam etmiştir.

Türkiye'de ilk kez 1973 yılı ile birlikte "yeni belediyeçilik anlayışı" gündeme gelmiştir. Yeni, bir başka ifadeyle toplumcu belediyeçilik anlayışı, ilk olarak Marmara (İzmit ve İstanbul ağırlıklı) ve Ankara yerel yönetim çevrelerinin çabalarıyla filizlenmeye başlamıştır. Bu anlayış, genel olarak yerel yönetime ve özellikle belediyelere temelde bir sivil toplum kuruluşu olarak yaklaşmaktadır. İlkeleri, "özerk-demokratik belediye", "üretici belediye", "tüketiciyi koruyucu ve kaynak yaratıcı belediye", "birlikçi ve bütünlükçü belediye" olarak sayılan yeni belediyeçilik anlayışı ile birlikte, klasik yerel belediye hizmetlerin yanında, kentlerde giderek artan sorun olarak kendini duyuran konut, çevre, tüketiciyi koruma, toplu taşıma, halk eğitimi-mesleki eğitim, tarihi çevreye-kültürel mirasa sahip çıkma, gençlik ve kültür hizmetleri gibi Türkiye belediyeçiliği için yeni olan alanlar, yerel hizmetler arasında görülmeye başlamıştır (Yıldırım, 1990: 26-28).

TÜRKİYE’DE KENTSEL YOKSULLUKLA MÜCADELEDE SOSYAL BELEDİYECİLİĞİN YERİ

5393 sayılı Belediye Kanunu’nda “*belediye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla; ... sosyal hizmet ve yardım, meslek ve beceri kazandırma hizmetlerini yapar veya yaptırır. ... Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda özürsüz, yaşlı, düşkün ve dar gelirli durumuna uygun yöntemler uygulanır (md. 14)*” denilerek belediyelerin sosyal politikaya ilişkin görevlerinin ucu açık bırakılmıştır. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda ise büyükşehir belediyelerinin sosyal politikaya ilişkin görevleri “*sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek ... (md. 7)*” şeklinde ifade edilmiştir.

Yoksul kesime yönelik ise 5393 sayılı Belediye Kanunu (md. 38/n) ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (md. 18/m) (büyükşehir) belediye başkanına “*bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanma*” yetkisi vermiştir. Yine 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (md. 30/n) aynı yetkiyi valiye vermiştir. Ayrıca 5393 sayılı Belediye Kanunu (md. 60/i), 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (24/j) ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nda (md. 43/h) belediyenin/büyükşehir belediyesinin/il özel idaresinin giderleri arasında “*dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizlere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar*” sayılmıştır.

Türkiye’de 1950’den günümüze kadar olan dönemde, kentsel yoksulluk, gecekondu toplumuyla örtüşmektedir. Oysaki konut, bireyin insanca yaşaması için temel haklardandır ve 1982 Anayasası’nın 57. maddesinde “*devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler*” şeklinde düzenlenmiştir. 5393 sayılı Belediye Kanunu da, 14. maddesinde konut yapmak ve yaptırmayı belediyenin görevleri arasında saymıştır. Ayrıca arsa ve konut üretimini düzenlediği 69. maddesinde, “*belediyenin; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, ... ihtiyacını karşılamak amacıyla, ... konut, toplu konut yapma, satma, kiralama ve bu amaçlarla arazi satın alma yetkisine sahip*” olduğu belirtilmektedir.

Konut sorununun en çarpıcı boyutlarda yaşandığı aşama evsizliktir. Tüm dünyada evsizlerin sayısı hızla artmakta, ülkemizde de özellikle büyük kentlerimizde yaşanan bir sorun olarak görmezden gelinemeyecek boyutlara erişmektedir. Belediyeler evsizler karşısında sorumsuz ya da geçici değil, duyarlı, sorumlu, kalıcı ve çağdaş bir çözüm üretmelidirler (Karataş, 2001: 220).

Kentlerde yoksulluk sorunuyla yakından ilgili olarak ortaya çıkan bir başka sorun da dilenciliktir. Son yıllarda dilencilik sorunu sayısal olarak da giderek önemini arttırmaktadır. Belediyelerin dilencilerle ilgili çalışmaları çoğunlukla görmezden gelmek, kentnin merkezi yerlerinden uzaklaştırmak ya da bu kişilerin zabıta aracılığıyla toplanıp, belirli bir para cezası uygulandıktan sonra serbest bırakılması şeklindedir. Dilencilere yönelik hizmetlerde, bu insanları dilencilğe iten nedenlerin araştırılıp yeniden topluma kazandırılmaları yönünde bilimsel temelleri olan çağdaş yaklaşımlar geliştirilmelidir. Çalışabilecek yaş ve güçte olanların uygun işlerde istihdam edilmeleri, buna karşılık çalışamayacak durumda olan çocuk, engelli ve yaşlıların ise bakımı, korunması ve ıslahına yönelik önlemlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kişiler, eğer varsa, yaşadıkları aile ortamıyla beraber değerlendirilmeli ve müdahale tüm aileye yönelik olmalıdır (Karataş, 2001: 221, 222).

Belediyelerin yoksul ve kimsesizlere yönelik en çok sundukları hizmetlerden biri aşevleri hizmetleridir. Belediyeler aşevlerinde günlük yemek çıkarmaktadırlar. Ayrıca belediyeler, gezici aşevi faaliyetlerinde de bulunmaktadır. Bunun dışında belediyeler, yoksul, muhtaç ve kimsesizlere gıda, temizlik maddesi, yakacak ve ekmek gibi sosyal yardımlar da yaptıkları gibi, toplu nikâh ve toplu sünnet törenleri de düzenlemektedirler (Yıldırım ve Göktürk, 2008: 251). Belediyeler sağlık alanında da çeşitli hizmetler sunmaktadırlar. Genel sağlık taramaları ve evde bakım hizmetleri buna örnek olarak gösterilebilir.

4190 sayılı yasa gereği, belediyeler vatani görevini yapan askerlerin maddi durumu kötü olan ailelerine sosyal yardım ve destekle yükümlüdürler. Kanuna göre askerliğini yapan kişinin geçimini sağladığı ve hiçbir geliri olmayan anne ve babası, karısı ve çocukları ile kız ve erkek kardeşlerine belediyeler askerlik süresiyle sınırlı sosyal yardımlar yapmak durumundadırlar.

Aynı ve nakdi sosyal yardımlar yapılırken, muhtaçlığın bilimsel ve mesleki temeller çerçevesinde saptanması gerekmektedir. Bu nedenle ekonomik ve toplumsal ölçütler çerçevesinde muhtaçlık belirlenirken birey ve ailesinin özellikleri de dikkate alınmalı ve yardım alan bireyi küçültücü, onurunu zedeleyici davranışlardan kaçınılmalıdır (Karataş, 2001: 222). Nitekim 5393 sayılı Belediye Kanunu, hemşehri hukukunu düzenlediği 13. maddesinde; herkesin ikamet ettiği beldenin hemşehrisi olduğundan yola çıkarak,

hemşehrilerin belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları olduğuna, fakat yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulmasının zorunlu olduğuna dikkat çekmektedir.

Yoksulluk, çoğu zaman işsizlikten beslenmektedir. Bu çerçevede belediyeler, mesleki ve teknik eğitim veren kurslar aracılığıyla işsizlerin bir meslek ya da sanat öğrenmelerini sağlayarak iş piyasasında iş bulmalarını kolaylaştırma ve böylece istihdama katkıda bulunma amacı gütmektedirler. Nitekim gerek 5393 sayılı Belediye Kanunu (md. 14/a) gerekse de 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu (md. 7) “*meslek ve beceri kazandırma hizmetlerini yapma veya yaptırma*”yı belediyenin/büyükşehir belediyesinin görevleri arasında saymıştır.

İl özel idarelerine de belediyelerinkine benzer sosyal görevler verildiği görülmektedir. 2005 tarihli ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’na göre; il özel idareleri, il sınırı içinde sosyal hizmet ve yardımların yanında yoksullara mikro kredi verilmesi yönünde farklı ve yeni bir görevle donatılmış bulunmaktadır (md. 6/a). Eryılmaz’a göre (2007: 82), özellikle meslek ve beceri kazandırma programları ile mikro kredi yöntemi, eğer iyi uygulanırlarsa, yoksullukla mücadele, istihdamı geliştirme ve yerel kalkınma açısından önemli açılımlar sağlayabilme potansiyeline sahip bulunmaktadır.

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun, “belediye hizmetlerine gönüllü katılım” başlıklı 77. maddesinde, *belediyenin; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürlihlere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulayacağı* da hükme bağlanmıştır. Aynı sorumluluk 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (md. 65) uyarınca il özel idarelerine de verilmiştir. Bu çerçevede sosyal çalışmalar için ideal ve potansiyel gönüllüler olan ev kadınlarının belediyelerce teşvik edilmesi önemli açılımlar sağlayacaktır.

5393 sayılı Belediye Kanunu, belediyenin görevlerini saydığı 14. maddesinin (b) bendinde belediyelerin gıda bankacılığı yapabileceğini hükme bağlamıştır. Gıda bankacılığı (food banking), üretici, satıcı veya hizmet sunanların elinde bulunan ancak son kullanma tarihinin yaklaşması, paketleme hatası, üretim, ihracat veya ihtiyaç fazlası olması gibi nedenlerle değerini kaybeden ve çöpe gitme ihtimali bulunan malların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasını amaçlayan ilk kez 1967 yılında ABD’de de başlayan bir sistemdir. Gıda bankacılığı terimindeki “gıda” kelimesi sebebi ile sadece yiyecek maddelerini kapsadığı gibi bir izlenim çıkmakta ise de aslında gıda bankacılığı, giyecek, yakacak ve temizlik maddelerini de kapsamaktadır. Ülkemizde Gelir Vergisi Kanunu’na eklenen bir madde ile 01.01.2005’ten itibaren gıda bankalarına bağışlanan gıda, giyim, temizlik ve yakacak maddelerinin maliyet bedellerinin gelir vergisi matrahından düşülmesine veya yıllık gelir vergisi beyannamesi üzerinde indirim konusu yapılmasına imkân tanınmıştır (Kar, 2007: 28).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentsel yoksullukla mücadelede yerel yönetimler önemli roller üstlenebilecek kurumlardır. Çünkü yerel yönetimler halka en yakın kamu kuruluşları olmaları nedeniyle halkın ihtiyaç, talep ve şikâyetlerini yakından takip edebilme olanağına sahiptirler. Fakat sırf bu özelliklerinden ötürü kentsel yoksulluk sorununun çözümünde sadece yerel yönetimleri sorumlu tutmak gerçek dışı bir yaklaşım olmaktan öteye gitmeyecektir. Her ne kadar 5393 sayılı Belediye (md. 60/i, 77/1), 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi (md. 18/m) ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunları’nda (md. 6/a) yoksullara yönelik sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler konusunda belediyelere/il özel idarelerine sorumluluklar verilmiş olsa da, 1982 Anayasası’na göre, Türkiye Cumhuriyeti’nin bir sosyal devlet (md. 2) olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya ve insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak (md.5) da devletin görevleri arasında sayılmaktadır. Dolayısıyla sosyal devlet, genelde sosyal sorunların özelde ise yoksulluğun çözümünde ilk sorumlu olarak görülmelidir.

Çetiner’in de ifade ettiği gibi (2007: 54), yoksulluk bir ülkenin kalkınma ve istihdam politikalarından ayrı planlanarak azaltılamaz. Her sosyal devlet, dar gelirli vatandaşlarının eğitim, sağlık, çalışma ve yaşama hürriyetini korumak, geliştirmek ve adil gelir bölüşümünü sağlamak zorundadır. Bu yüzden bir devletin kendi yoksuluna yardım yapması onur zedeleyici ve küçük düşürücü bir tutumdur. Ayrıca bir devletin yoksul insanlarına çokça sosyal yardım yapması, o devletin başarısız bir sosyal devlet olduğunun da kanıtıdır.

Ancak dünyadaki genel eğilim ve ülkemizin içinde bulunduğu bir dizi koşul göz önüne alındığında, yerel yönetimlerle birlikte sivil toplum kuruluşlarının ve geleneksel koruma mekanizmalarının (aile,

akrabalık, dini veya ahlaki sorumluluklar vs.) da devreye girerek bu sorunun çözümünü merkezi idare ile paylaşımları gereği kaçınılmazdır.

Türkiye’de belediyeler, büyükşehir belediyeleri ve il özel idarelerine ek olarak başta Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, İl ve İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (931), Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumları, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kredi ve Yurtlar Kurumu, Emekli Sandığı (2022 sayılı yasa), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Meslek Odaları ve Birlikleri, Kızılay ve çeşitli sivil toplum kuruluşları sosyal yardım ve hizmet faaliyetlerinde bulunmaktadır. Çok başlı bir sosyal yardım ağı bulunan ülkemizde, Çetiner’e göre (2007: 54-56), bu kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonsuzluk nedeniyle yardımlar hep aynı kesime gitmekle kalmayıp ciddi kaynak israfları söz konusu olmaktadır.

Bazı belediyelerin sosyal yardımları popülist amaçlarla siyasi rant sağlamaya yönelik kullanır hale geldikleri de maalesef bilinen bir gerçektir. Belediyelerin gelirlerinin eşit olmadığı dikkate alındığında, bu çeşit yardımların bölgeler arası eşitsizliklere sebep olduğunu da vurgulamak gerekmektedir.

5393 sayılı Belediye Kanunu, herkesin ikamet ettiği beldenin hemşehrısı olduğunu, hemşehrilerin de belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları olduğunu, fakat yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir. Ancak ülkemizde bazen bu ilkeyi hiç dikkate almayan uygulamalarla karşılaşabilmektedir. Buna ek olarak, Belediye Kanunu’nda yer alan ve belediyelerin gıda bankacılığı yapabileceklerini ifade eden düzenleme de tartışmaya açık görünmektedir. Bir ülkenin vatandaşına sırf çöpe gitmesin mantığıyla son kullanma tarihinin yaklaşması, paketleme hatası, ihtiyaç ya da ihracat fazlası gibi nedenlerle piyasaya süremeyeceği ürünleri, “yardım” adı altında layık görmesi, diğer bir ifadeyle yoksul vatandaşına ikinci sınıf insan muamelesi yapması onur kırıcı değil midir?

Karataş’ın da ifade ettiği gibi (2001: 222), sosyal yardımlarda temel amaç, yalnızca bireyin ya da ailenin yaşamını sürdürmesi açısından acil olan yardım yapmak değil, uzun dönemde bireyi/aileyi kendi kendine yetebilecek hale getirmek olmalıdır. Bu amaçla sosyal yardımların koruyucu, önleyici ve geliştirici sosyal hizmetlerle birlikte ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir.

Görüldüğü gibi ülkemizde yoksulluk sorununun bu tarz birbirinden kopuk yaklaşımlarla çözülemeyeceği aşikârdır. Tüm bu kaotik durum karşısında, merkezi idarenin sosyal yardım ve hizmetlerin uygulanması konusunda gerekli planlamayı yapması ve koordinasyonu sağlaması gerekmektedir.

Yerel yönetimlerin kentsel yoksulluğun azaltılmasında merkezi idareye önemli katkılar sağlayabilecekleri inkâr edilemez. Çarkçı (2007: 86, 87), bu çerçevede her belediyenin öncelikle kendi belediye sınırları içinde yoksulluk haritalarını çıkarması gerektiğine dikkat çekerek, bunun yanı sıra bölgenin veya yörenin iktisadi yatırım alma noktasında hangi potansiyelleri taşıdığının araştırılmasının, kentlerin stratejik planlarına muhakkak yoksullukla mücadeleyle ilişkin maddeler de konularak uygulama alanlarının tespit edilmesinin ve merkezi idareye bağlı birimlerle ortak hareket etme kültürü, beraber proje yürütme esnekliği sağlanmasının yoksullukla mücadelede önemli katkılar sağlayabileceğini belirtmektedir.

Yoksullukla mücadelede başarılı olan yerel yönetimlerin bu konuda belirlediği ve uyguladığı stratejiler bulunmaktadır. Bu stratejilerin başında halkın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, sahip olunan bölgenin doğal kaynaklarına, çevre yapısına, yer şekillerine ve iş gücü potansiyeline göre yerel kalkınmayı sağlayıcı projeler üretmek gelmektedir. Yerel yönetimler projelerin gerçekleştirilmesinde, uygulanmasında ve takibinin yapılmasında ilgili kuruluşlarla koordinasyon kurarak gerekli olan altyapıyı sağlamaktadırlar. Bunun yanında, küçük ve orta ölçekli işletmelerin aradığı nitelikli işgücünün temin edilmesinde, yetiştirilmesinde ve ortaya çıkarılmasında gerekli eğitim ve destek çalışmalarını yürütmektedirler. Yerel yönetimlerin yoksullukla mücadelede başarılı olmaları, başta merkezi idare olmak üzere, sağlık kuruluşları, dernekler, vakıflar, kültür merkezleri, eğitim kuruluşları ve diğer tüzel kişilerle işbirliği içinde olmalarına bağlıdır (Coşkun, 2007: 57).

KAYNAKÇA

Akdoğan, Yalçın (2002), “Ulusal Soruna Yerel Çözüm: Sosyal Belediyecilik”, *Eminönü Bülteni*, Şubat Sayısı.

Akdoğan, Yalçın (2006), “Sosyal Belediyecilik”, *Yerel Siyaset*, Yıl: 1, Sayı:3, Mart, S. 44-45.

Aktan, Coşkun Can (2002), “Yoksulluk Sorununun Nedenleri Ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, Der. Coşkun Can Aktan, *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Konfederasyonu Yay, Ankara

Aydın, Murat (2008), *Sosyal Politika Ve Yerel Yönetimler*, Yedirenk Yayınları, İstanbul.

Balaman, Hüseyin (2007), “Kentsel Yoksulluğun Giderilmesi İçin Yerel Kalkınma”, *Yerel Siyaset*, Sayı:13, Ocak.

Bayındırlık Ve İskân Bakanlığı (2009), Kentleşme Şurası, Nisan, Ankara.
[Http://Www.Bayindirlik.Gov.Tr/Turkce/Kentlesme/Kitap1.Pdf](http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/kitap1.pdf)

Buğra, Ayşe Ve Çağlar Keyder (2003), “Yeni Yoksulluk Ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi”, *Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İçin Hazırlanan Proje Raporu*, Ankara.

Can, Hasan (2006), “Sosyal Belediyecilik Ve Ümraniye”, *Yerel Siyaset*, Yıl: 1, Sayı: 5, Mayıs, S. 18-19.

Coşkun, Abdulkadir (2007), “Yoksullukla Mücadelede Yerel Yönetimlerinin Yeri”, *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı 14, S. 57-60.

Çarkçı, Akif (2007), “Yoksulluk, Popülizm Ve Belediyeler”, *Yerel Siyaset*, Yıl: 2, Sayı: 13, Ocak, S. 85-87.

Çetiner, Osman Savaş (2007), “Benim Fakirim Daha Besili!”, *Sosyal Politikalar Dergisi*, Kış, Sayı: 02, S. 54-56.

Dansuk, E. (1997), *Türkiye’de Yoksulluğun Küreselleşmesi Ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi*, Dpt, Ankara.

Demiral, N., H. Evin Ve B. Demiral (2007), “Yoksulluğun Küreselleşmesi Ve Küresel Yoksulluk”, *İv. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi*, Çanakkale.

Die 2002 Yoksulluk Çalışması, “Die, 2002 Yoksulluk Çalışması Sonuçları”, *Die 2002 Yoksulluk Çalışması Haber Bülteni*, Sayı: B.02.1.Die.0.11.00.03.906/62, 13.04.2004.

Dumanlı, R. (1996) *Yoksulluk Ve Türkiye’deki Boyutları*, Dpt, Ankara

Ersöz, Halis Yunus (2004), *Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yönetimler (İngiltere, İsveç Ve Türkiye Örneği)*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Eryılmaz, Bilal (2007), Kapak Soruşturması: “Sosyal Politikalarda, Önce ‘Aile’, Sonra ‘Sivil Toplum’, Sonra ‘Yerel Yönetimler’ Ve Daha Üst Düzeyde ‘Merkezi Yönetim’ Kuruluşlarının Rol Alması Daha Doğru Bir Yaklaşımdır”, *Sosyal Politikalar Dergisi*, Kış, Sayı: 02, S. 80-82.

Es, Muharrem (2007), *Kent Üzerine Düşünceler*, Plato Danışmanlık Eğitim A.Ş., İstanbul.

Giddens, Anthony (2005) *Sosyoloji*, Haz. Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara

Görün, M. Ve İ. Elagöz (2007), “Kentsel Yoksulluk: Sivil Toplum Ve Yerel Yönetim İşbirliği”, *İv. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi*, Çanakkale.

Gülener, Serdar Ve Mustafa Kömürcüoğlu (2007), “Yeni Yoksullukta Yeni Olan Ne?”, *İv. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi*, Çanakkale.

[Http://Www.Tuik.Gov.Tr/Pretablo.Do?Tb_Id=39&Tb_Adi=N](http://www.tuik.gov.tr/pretablo.do?Tb_Id=39&Tb_Adi=N) (30.07.2009)

- Işık, Oğuz Ve Melih Pıncıoğlu (2005), *Nöbetleşe Yoksulluk*, İletişim Yay., İstanbul
- Kar, Bülent (2007), “Belediyelerin Yoksullukla Mücadelede Rollerini Ve Gıda Bankacılığı”, *Yerel Siyaset*, Yıl: 2, Sayı: 13, Ocak, S. 28.
- Karataş, Kasım Ve B. Tufan (2003), “Yoksulluk Ve Sosyal Hizmetler”, *Sosyal Hizmet Sempozyumu*, Antalya.
- Karataş, Kasım (2001), “Belediyelerin Sosyal Görevleri: Belediyeler Ve Sosyal Hizmetler”, *İnsani Gelişme Ve Sosyal Hizmet*, Prof. Dr. Nesrin Koşar’a Armağan İçinde, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksek Okulu Yayın No: 009, Ankara, S. 214-226.
- Kesici, Mehmet Rauf (2007), “Yoksulluk Şiddet Döngüsünün Sosyal Politika Açısından Analizi”, *Çalışma Ve Toplum*, 2007/2.
- Kobak, Kadriye (2006)., Yerel Yönetimlerin Yoksullukla Mücadelede Uyguladığı Sosyal Yardım Ve Sosyal Hizmet Programları, *Anadolu Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir.
- Önder, F. (2007), “Yoksullukla Mücadelede Belediyelere Düşen Görevler”, *Yerel Siyaset*, Sayı: 13, Ocak.
- Özcan, Ayşe Ve Yusuf Karakılçık (2007), “Kent Yoksulluğunun Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Hareketleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *İv. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi*, Çanakkale.
- Sallan Gül, Songül (2002) “Türkiye’de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa”, *Yoksulluk, Şiddet Ve İnsan Hakları*, Editör: Yasemin Özdek, Todaie Yayını, 1. Baskı, Ankara.
- Seyyar, Ali (2002), *Sosyal Siyaset Terimleri (Ansiklopedik Sözlük)*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Seyyar, Ali (2005), “Yerel Kamu Yöneticileri Sosyal Devletin Görevlerini Ne Derece Yerine Getirebilmektedir?”, *İdarecinin Sesi*, C. 19, S. 109, Mart-Nisan.
- Şenses, Fikret (2002), *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, İlhan (1990), “Cumhuriyetin Altmış Yıllık Belediyecilik Deneyinin Değerlendirilmesi Üzerine”, *Türk Belediyeciliğinde 60 Yıl Uluslararası Sempozyum*, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara, S. 44-56.
- Tüik, (2006), “2005 Gelir Dağılımı Sonuçları”, *Haber Bülteni*, S. 207, Aralık, Ankara
- World Bank (2007), “What Is Urban Poverty?” [Http://Web.Worldbank.Org](http://Web.Worldbank.Org)
- Yıldırım, Selahattin (1990), “Yerel Yönetim Ve Demokrasi”, *Türk Belediyeciliği’nde 60 Yıl Uluslararası Sempozyum*, Ankara Büyükşehir Belediyesi, 23-24 Kasım, Ankara, S. 7-43.
- Yıldırım, Uğur Ve İsmail Göktürk (2008), “Toplumsal Sorunların Çözümünde Yeni Belediyecilik Anlayışı: Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı”, *1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu*, 23-24 Ekim, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, S. 237-255.
- Yılmaz, Cevdet (2008), “Kentsel Yoksulluk: Dayanışma, Güven Ve Risk İlişkisinin Dönüşümü”, *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, Der: Nurgün Oktik, Yakın Kitabevi, Ekim, İzmir.